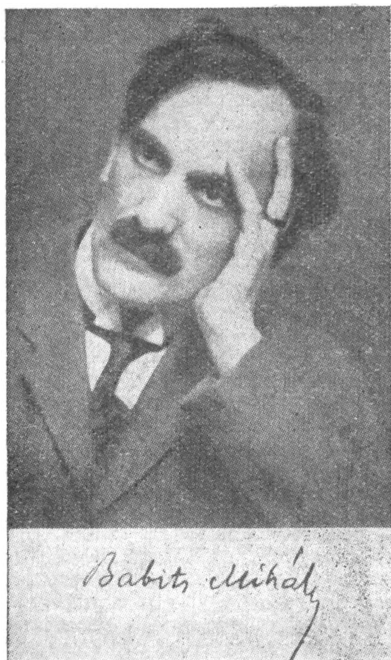

Tizenöt éve halt meg Babits Mihály

ELŐSZÖR egy nyomasztó adósságról kell beszélünk: az utóbbi évek során — néhány kísérlettől eltekintve — szinte meg sem próbáltuk, hogy mai eszünkkel, mai módon vegyük szemügyre Babits Mihály életművét.

Azok, akik 1941. augusztus 6-án elkísérték utolsó útjára, a magyar szellemiség legjava képviselői, elmondották akkor és megírták, hogy Babits Mihályban a nemzet nagy költőjét, a korabeli polgári Európa egyik legtisztább, legmélyebb szellemét látják. Amit örökségként ránk hagyott, irodalmunk számára megtartó erő, a magyarság és az egyetemes kultúra megtépázott értékeit óvó figyelmeztetés volt a háború, a pusztulás éveiben.

A felszabadulás után tanúi lehettünk egy oktalan, eleve értelmetlen igyekezetnek, amely elfordulva az irodalmi újjászületés természetes követelményeitől, zászlóvá akarta tenni Babits Mihály nevét. De hallhattuk a perc látszat-okosságával szóló felületesség ítéletét is, amely alig talált becsülönivalót Babits műveiben és irodalmi szerepében.

A legutóbbi évtizedben felnőtt fiatalok és azok, akikhez ezekben az években jutott el az irodalom, joggal kérdezhetik: mi hát az igazság Babits Mihályról, mit adott Babits a magyar irodalomnak? Iga-

zuk van-e azoknak, akik ma is csak az 1919 után mentegetőző megalkuvót, az elefántcsonttorony hideg magányába húzódott »poeta doctus«-t, tudós költőt látják benne, a Baumgarten-díjat saját érdekei szerint osztogató irodalmi pápát? Igazságos eljárás-e, hogy a Nyugat-nemzedék nagyjai közül *csak* Babits művei nem jelenhettek meg a fordulat éve óta?

A SZEKSZÁRDI törvényszéki bíró könyvek, versek között élő, tanárnak készülő fiának — mint a Nyugat-nemzedék több más költőjének — tehetsége *Négyessy László* egyetemi stílusgyakorlatain tűnt fel, a század első éveiben. Ezután hosszú vidéki tanárkodás következett, Baján, Szegeden, Fogarason — az érlelődés nehéz évei. A nagyvárad *Holnap*-antológiában közreadott versei alapján *Osvát Ernő* már az új nemzedék Ady után legjelentősebb költő-tehetségének tartotta. Mégis, három kötetének (*Levelek Irisz koszorújából; Herceg, hát-ha megjön a tél is; Recitativ*) megjelenése után sem ismerték szélesebb körben. Valójában az első háború alatt lett ismertté a neve, annak a botránynak kapcsán, amelyet a háború véres embertelensége ellen tiltakozó pacifista versei körül kavart Rákosi Jenő, a keresztény-nemzeti bakterkodás nagymestere.

Az Arany-utánzók eszmei és formai igényeibe gubózott akadémikus kritika — és az utána kullogó »irodalmi közfűlés« — nem tudott mit kezdeni a fiatal Babits verseinek újfajta értelmi és érzelmi érzékenységével, a szülőföld, a gyermekkor képeit kísérteties zeneiséggel idéző lírájával, a gondolat és forma e vakmerő kísérleteivel. Az ítélet — akár Ady esetében — hamar készen volt: értelmetlen és hazafiatlan... Később a »tudós költő« név ragadt rá. Ebben a névben volt némi fanyalgó elismerés, hogy Babits páratlan hasonló képességgel kalandozza be és szívja magába a világ-irodalom legjavát. De még több epés utalás volt ebben arra, hogy Babits költészete nem belülről fakad, hanem ésszel csinált, eltanult póz, nem az élet közvetlen élményeire válaszol, hanem világirodalmi műveltségét kérőzdi vissza. Az ilyenfajta értékelések keltette bizalmatlanságot csak azok a versei oszlatták el, amelyeket élete utolsó évtizedében írt, a halálos betegség és a kor gyötrő kérdéseinek kettős szorításában vergődve, amikor szenvedésének utolsó sikoltó hangja mindenki számára hallhatóan áthallatott írásainak választékos formáján.

ADY ÉS BABITS gyakori szembeállítása kettejük ellentétére épít. Ezért aligha vezethet Babits életművének heyses megítéléséhez. Ady szerepe, jelentősége összehasonlíthatatlanul más. Hozzáírott versében mondja ki Babits az igazságot: »Kinek nem tudtam lenni társa, — de egy anyánk volt: Magyarország...«

A fiatal Babitsot az újszerűség, az újat-akarás fűti. Verseiben az életszomj váltakozik a kiábrándult unalom ideges feszültségével. Néha valóban szinte fitogtatja formakészségét és túlozza egyedülállásának tragédiáját, de már 1912-ben felvillant egy képet a forradalmasodó országról (Május huszonhárom Rákospalotán). Az első háború alatt írott háborúellenes verseinek hőfoka és gátlástalan bátorsága (Fortissimo) bizonyítja, hogy Babits humanizmusa több, mint öntetszelgés, több, mint játék egy eszmével: a magyarság, az emberiség sorsáért érzett és vállalt erkölcsi felelősség. A hitlerizmus rohamos térhódítása idején meg is fogalmazza ennek a magatartásnak lényegét: »A kulturális emberség azonosul a morális emberséggel.«

Az »elefántcsonttorony arisztokratájaként« számon tartott Babits egyébként nemcsak a biblikus hevületű Jónás könyvében jutott el annak kimondásáig, hogy »vétekese közt cinkos, aki néma«. 1934-ben a Magyarország c. lap körkérdezésére — álljon-e ki az író politikai meggyőződése mellett, iparkodjon-e hatni az időszerű kérdések megoldására — Babits szerint csak egyetlen felelet lehetséges: igen. »De akkor se feledje — teszi hozzá — igazi feladatát az író, amely nem politikai, hanem erkölcsi. És ne feledje, hogy mindig több szolgálatot tesz a kormányosnak, ha a sarkcsillagra mutat, mint ha... talán egy délibábra.« Kétségtelen, hogy itt a felelősségérzet mellett bizonyos kiábrándultság is megszólal, valami hiteltlenség a közvetlen, gyakorlati célok elérhetésében. Ez teszi olyan fojtottá, levegőtlené, kiúttalanná leg-

nagyobb regényét, a magyar középosztály bomlását megörökítő *Halálfiait*. De ugyanakkor egyik tanulmányában (*Julien Benda* könyvéről, *Az írástudók áru-lásáról*) hitet tesz amellett, hogy a szellem embere akkor is köteles a nemes, nagy célokra mutatni, ha tudja, hogy nem érhetők el.

Látszólagos és valóságos ellentmondások bonyolítják, nehezítik Babits állásfoglalásainak, nézeteinek, költői pályájának megítélését. Babits nem tudott, nem is akart Ady társa lenni, de életművének alaposabb vizsgálata majd felderíti a szoros, igen lényeges kérdésekben pozitív kapcsolatokat Babits emberi-költői fejlődése és a magyar élet alakulása között.

KÉTSÉGTELEN, hogy a XX. század első fele magyar irodalmának Babits egyik jelentős alakja. Humanizmusa, a nagy kultúrák klasszikus eszméit őrző haladó polgári szabadelvűsége nem volt elég, hogy kora alapvető társadalmi kérdéseinek mélyére lásson. Nem szabad azonban elfeledni, hogy pl. a népi írókat támogatta, társadaiombírálatukat helyeselte; a fasizálódás éveiben pedig a polgári ellenállás egyik vezéralakja volt.

Mit tekinthetünk maradandónak Babits hagyatékából? Nemcsak klasszikus tisztaságú, olykor megrendítő pátoszú költészetét, amely lírai realizmusban Arany Jánost közelíti meg, s a magyar nyelv történelmi ízeit és új vívmányait egyaránt költői hitelűvé teszi. Regényei valószínűleg mulandóbb értékűek, de tanulmányai — tévedéseik és eszmei hiányosságaik mellett is — az idegen írói alkatokba való beleélés és az érzékletes ábrázolás példamutató alkotásai. Nem lehet Babits nevétől elválasztani költészetünk és műfordítás-irodalmunk mai eredményeit sem. És ma szem hasztalan utalni arra a felelősségérzésre és kérielhetetlen igényességre, amelyet megbízhatóság és színvonal tekintetében Babits megkívánt az irodalom és a tudomány emberétől.

Pók Lajos

SZÁZKÖTETES SOROZATOT TERVEZ A SZÉPIRODALMI KIADÓ

Az olvasók körében megnyilvánult kívánságnak akar eleget tenni a Szépirodalmi Könyvkiadó, amikor tervbe vette egy száz-kötetes sorozat kiadását.

Elképzelése szerint a 100 kötet terjedelme kb. 2500 ív lenne, egy kötetét 25 ív, vagyis mintegy 400 oldal. A művek végén utószóban ismertetné a szerző rövid életrajzát és a fontosabb bibliográfiai adatokat. A kötetek 19×13 cm nagyságúak lennének, egyforma félvászon kötésben. A sorozat öt év alatt, évenként 20 kötetben jelenne meg, egy-egy kötet árát 18 forintra tervezik az előfizetők,

és 20 forintra a kötetenként vásárlók számára. Az évi előfizetés 360 Ft, amit havi 30 forintos részletben lehet kifizetni.

A szerzők legnagyobb része magyar klasszikus és olyan magyar szerző, akinek neve ma már egyértékű a klasszikusokként ismertekével. A kiadandó művek nagy része más formában már megjelent.

A kiadó terve szerint a sorozatot a jövő évben, abban az esetben indítják meg, ha szeptember 1-ig 12—15 000 előfizető jelentkezik.